

Oponentský posudek diplomové práce Bc. Heleny Čechové „Psychologické aspekty přeměny genderové role u trans-lidí v českém kontextu“.

UK PedF, katedra psychologie, Praha, 2014

Diplomová práce je značně obsáhlá, z celkového rozsahu 177 stran textu včetně bibliografie jsou dvě třetiny věnovány empirické části. Seznam použité literatury obsahuje 69 položek, zdroje jsou relevantní a aktuální, s dostatečným podílem cizojazyčných pramenů, citace jsou uváděny správně. V příloze o rozsahu 100 stran jsou přepisy rozhovorů s participanty.

Autorka si za téma své práce zvolila problematiku psychologických aspektů procesu přeměny genderové role u transgender osob. Fenomén trans-identity je zatím nedostatečně prozkoumán a zároveň je z mnoha důvodů hodný vědeckého zájmu. Předkládaná práce se zaměřuje především na prožívání a postoje spojené s přeměnou genderové role jak na straně transgender osob, tak na straně odborníků.

Uceleně zpracovaná teoretická část je členěna do čtyř kapitol a věcně i logicky koresponduje s částí empirickou. V jednotlivých kapitolách se autorka obsáhle věnuje vymezení základních pojmů, medicínskému diskurzu v oblasti transgenderu, procesu přeměny a diverzitě genderových identit. Studentka se vyjadřuje precizně, bez problémů užívá odborný jazyk. Velký důraz je kladen na korektní a ohleduplné zacházení s pojmy týkajícími se trans-gender oblasti – to má však negativní vliv na plynulost textu a činí ho méně přístupným. Již v teoretické části je patrné, že je autorka nejen zaujata problematikou, ale i určitým pohledem na ni. Autorčin kritický postoj k tomu, jak se u nás staví lékařské autority k problematice přeměny genderové role, je patrný v téměř celém textu. Upozorňuje na zaostalost české sexuologie, malý respekt k pacientům, nereflektovanou mocenskou pozici lékařů apod. Upřednostněno je porozumění trans-osobám. V tomto ohledu je práce dosti nevyvážená, studentka klade akcent na ty informace, které podporují její pohled na věc (např. kritika užívání FDT v psychodiagnostice je sice podpořena výsledky jedné(!) studie, ale autorka již nezmiňuje, že se tento kresbný test neinterpretuje bez souvislosti s výsledky ostatních metod; str. 28). V teoretické části cituje studentka psychologický slovník, což je má jediná výhrada k užití pramenů v celé práci /str. 54: „Podle Hartla a Hartlové (2004) je genderová identita utvářena vlivem socializace v období zhruba od 2-3 let do 7 let s tím, že k jejímu dozrání dochází až v období středního školního věku (Hartl, Hartlová, 2004)“./.

V praktické části uvádí autorka všechny podstatné detaily výzkumného procesu. Cílem výzkumu bylo prozkoumat, jak přeměnu chápou a ovlivňují odborníci, čím jsou jejich postoje a prožívání tohoto procesu ovlivněny, dále jak transgender-osoby prožívají a rozumí změně genderové role a jaké psychické aspekty významně ovlivňují proces přeměny a nakonec popsat vzájemný vztah postojů odborníků a trans-osob k procesu přeměny. Autorka volí adekvátní výzkumný design: kvalitativní výzkum, kde sběr dat probíhal pomocí polostrukturovaného hloubkového rozhovoru s celkem šesti účastníky (lékař, lékařka, psycholog, 3 FtM osoby). Kategorizace i interpretace je vesměs na dobré úrovni. Hlavními zjištěními je podrobnější analýza rozdílů mezi očekáváními a potřebami transgender osob a tím, co jim současný systém péče v rámci zdravotnictví poskytuje. Zjištění navazují na údaje uváděné v teoretické části a jasně z nich vyplývá potřeba jak změn v systému lékařské péče, tak i legislativního rámce. Autorka si uvědomuje omezení svého výzkumu a reflektuje ho v diskuzi.

Podobně jako teoretická, je i praktická část zatížena kritickým postojem studentky k současnému stavu sexuologické péče o transgender pacienty. Nerozlišuje pak např. nutnou edukativní složku v celém procesu, ale označuje ji za poučování. Některé interpretace působí poněkud odvážně (str. 85: „*Ono to musí být tzv. povedená přeměna, to si musí s tím člověkem sednout.* - U lékařky je ovšem patrný určitý strach z vlastní zodpovědnosti za případné „chyby“. Tento strach má tendenci eliminovat neustálým ověřováním si odhodlání trans-člověka podstupovat nevratné změny. - *V rámci toho testu, té diagnostické jistoty, abychom si ověřili, že to myslí opravdu vážně, že je to opravdu transsexuál, že toho nebude litovat, že mu neublížíme.*“) a bylo by zajímavé je u participantů ověřit.

Kritického pohledu je ušetřen psycholog, o němž se však nedozvíme, v rámci jakého zařízení pracuje (je to podobný kontext jako u zbylých dvou odborníků?). Autorka v rámci analýzy rozhovorů s ním píše: (str. 102) „Z rozhovoru vyplývá, že psychologova odborná práce vychází ze dvou pilířů, na jejichž základě si buduje svou profesní identitu. Jednak jde o identifikaci s klienty/klientkami a o snahu důkladně porozumět jejich prožívání.“ Co je však zde myšleno identifikací, a jak působí v terapeutickém procesu? Podobně by bylo od autorky poctivé, kdyby u asymetrie v terapeutickém vztahu (což je jedna z popisovaných kategorií) uvedla, že je v terapeutickém vztahu přítomna v různé míře vždy (str. 111: „Trans-člověk by se podle psychologa měl rozhodovat svobodně a samostatně, přičemž on sám se vidí v symetrické roli pomocníka a nikoli v asymetrické roli kontrolora, vůči jejímuž obsahu se vymezuje.“).

Přes uvedené výhrady považuji diplomovou práci Heleny Čechové za zdařilou a přínosnou, konstatuji, že po obsahové i formální stránce splňuje požadavky pro tento typ prací, a proto ji doporučuji k obhajobě.

V Praze dne 5. 9. 2014

Mgr. Radovan Hrubý